

Soós Gábor Dániel – Várhegyi Judit:

Árak és bérek – okok egy megváltozott gazdasági kapcsolat háttérében

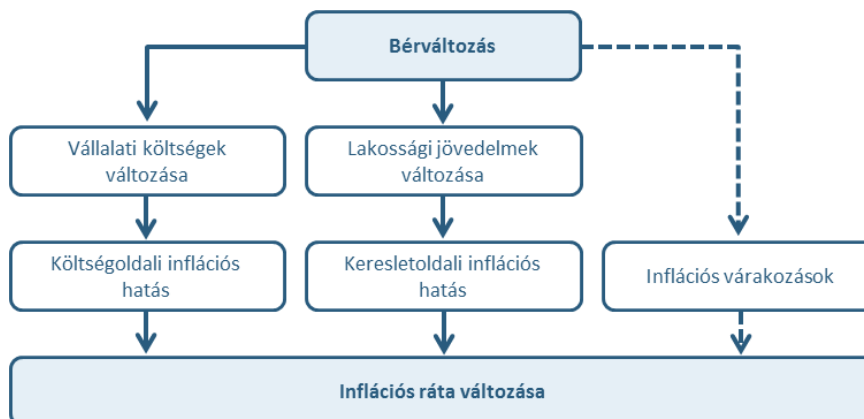
Az elmúlt évek alacsony inflációs környezetében a reálbérek számottevően emelkedtek hazánkban. Az aktuális előrejelzések szerint a javuló tendencia a következő években is fennmaradhat. A versenyszférában tapasztalt gyors nominális bérkiáramlás a válság előtti időszakban alapvetően hozzájárult a tartósan cél fölötti infláció kialakulásához Magyarországon. Ezzel szemben az aktuális hazai adatok – hasonlóan a nemzetközi tapasztalatokhoz – a bérek és az infláció közötti kapcsolat gyengülését mutatják. A mérsékeltebb inflációs hatást a csökkenő munkát terhelő adó- és járulékkerhek, az általánosan kedvező költségkörnyezet, az egyre horgonyzottabbá váló inflációs várakozások és az adósságleépítési periódusban visszafogott keresleti feltételek együttes hatásai okozták.

Hazánkban a jegybank elsődleges célja az árstabilitás elérése és fenntartása, ebből következően a monetáris szempontból kitüntetett szerepet kap az infláció és az azt meghatározó tényezők alakulásának folyamatos vizsgálata. Az inflációt számos tényező közvetlenül és közvetetten is befolyásolja. Ezek közül az egyik legfontosabb a bérek változása, hiszen mind költségoldali, mind keresletoldali tényezőként hatással lehet az infláció alakulására. **A 2008/2009-es globális gazdasági válság számos alapvető közgazdasági kapcsolatot erősségét módosíthatta.** Csak a legfontosabbakat tekintve ilyen lehet például a reálgazdaság ciklikus helyzete és az infláció közötti kapcsolat (ún. Phillips-görbe), a nominális árfolyam hatása az árazási viselkedésre (ún. árfolyam begyűrzés), vagy éppen a pénzmennyiség és a fogyasztói árak közötti kapcsolat. Ezekhez hasonlóan a bérek és az infláció közötti kapcsolat erőssége is változhatott a válság során, ezért folytatva az előző hetekben megkezdett elemzéseinket ezúttal az árak és bérek közötti kapcsolatot vesszük szemügyre.

A bérek és az infláció kapcsolata általánosságban

A bérek emelkedése döntően három csatornán keresztül hat az infláció alakulására (1. ábra). Kínálati és keresleti oldalról, illetve általában a bértárgyalások sajátosságából adódóan a várakozásokon keresztül befolyásolhatja a nominális folyamatokat.

1. ábra: Bérek hatása az inflációra



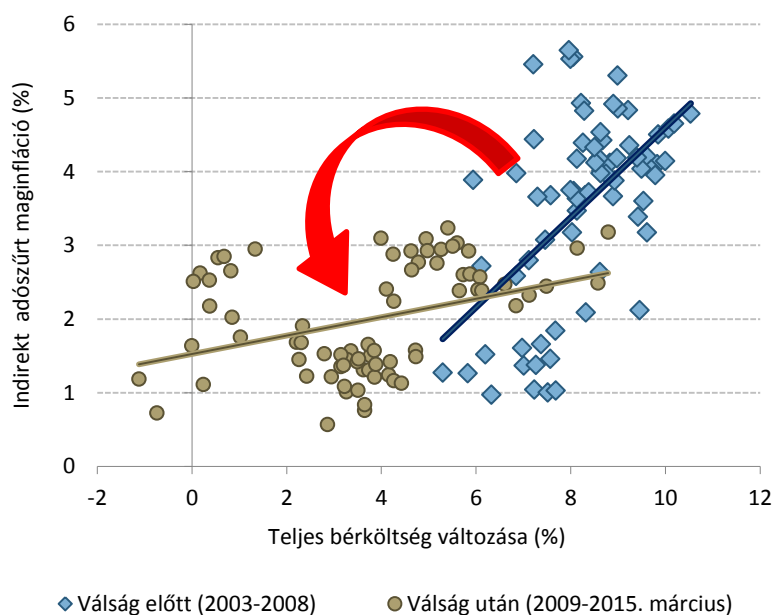
Forrás: MNB

- **Vállalati költségek változása:** A bérek emelkedése a vállalati költségek növekedésén keresztül beépülhet az előállított termékek, szolgáltatások árába, így költségoldali inflációs nyomáshoz vezethet. Ennek hatása annál nagyobb, minél magasabb a munkaköltségek aránya a teljes vállalati költségen belül.
- **Lakossági jövedelmek változása:** A bérek változása a lakosság jövedelmi helyzetének megváltozásán keresztül keresleti oldalról is érinti az árazási folyamatokat. Például a bérek vásárlóértékének emelkedése önmagában növeli a háztartások rendelkezésre álló jövedelmét, mely többletjövedelem (akár egy részének) elköltése következtében a vállalatok árazási mozgásterét is bővítheti.
- **Inflációs várakozások:** A béreket érdemben befolyásolhatják a bértárgyalások során a gazdasági szereplők inflációs várakozásai. Alacsony inflációs környezetben a vállalatok árazási gyakorlata megváltozik, kevésbé éri meg kismértékű árváltozásokat végrehajtani, hiszen az árváltoztatásnak lehetnek egyéb költségei, így az átárzások gyakorisága és mértéke lecsökkenhet. Az inflációs várakozások horgonyozása elősegítheti, hogy mind kereslet mind pedig kínálati oldali sokkoknak mérsékeltebb inflációs hatása legyen, hiszen az inflációs cél orientációja arra ösztönzi a vállalatokat, hogy az inflációs céllal konzisztens áremeléseket hajtson végre. Emellett a bértárgyalások során a munkavállalók is – az alacsonyabb várt infláció következtében – kevésbé érdekeltek magasabb nominális bér kiharcolásában.

Mit mutatnak a hazai adatok

A hazai adatokat elemezve a bérek és az infláció között a közgazdasági elméletnek megfelelően pozitív kapcsolatot tapasztalunk, ugyanakkor ennek mértéke változhatott a válság előtti időszakhoz képest. **Azt láthatjuk, hogy a válságot követően gyengülhetett a kapcsolat a bérek és az infláció között, azaz egy- ségnyi bérnövekedésnek kisebb inflációs következménye lehet (2. ábra).**

2. ábra: A bérek és az infláció közötti kapcsolat változása



Megjegyzés: Havi adatok, az előző év azonos hónapjához viszonyított változás. A bérek és infláció közötti piaci alapú kapcsolat azonosítása érdekében a fogyasztóiár-index helyett érdemesebb az ún. indirekt adóktól szűrt maginflációt használni, mely a nem piaci árazású (pl. szabályozott árak, áfa) tételeken túl az

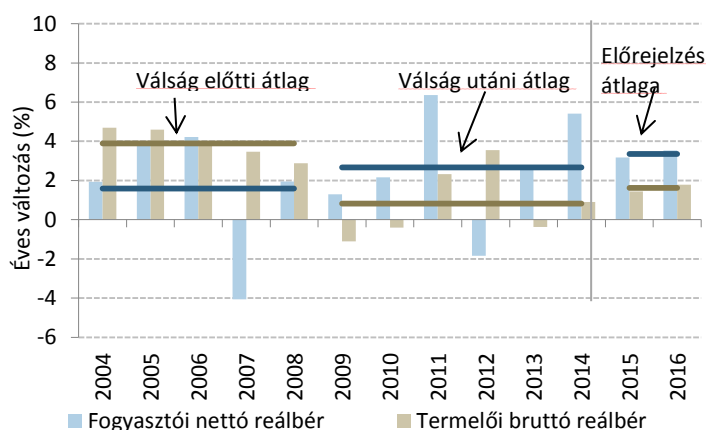
egyedi, rendkívül ingadozó, így rövid távon zajt okozó tételektől megtisztított inflációs alapmutató. A bérek esetében pedig a vállalat számára effektív bér jellegű költséget jelentő ún. teljes bérköltség változásával számoltunk, mely a bruttó béren túl tartalmazza a munkavállaló után fizetendő adókat és járulékokat is. Forrás: KSH, MNB

Az árak és bérek közötti kapcsolat megváltozásának lehetséges okai

Megítélésünk szerint a kapcsolat változásához az alábbi tényezők járulhattak hozzá:

- **A vállalatok és a munkavállalók a bértárgyalások során bruttó bérekben állapodnak meg.** Így a béralku folyamatát és abból következő inflációs hatásokat érdemben befolyásolják az adórendszerben történő változások, illetve a szereplők által érzékelt általános árazási hatások nagysága. Míg a vállalatok minél alacsonyabb reálbér elérésére törekednek, addig a munkavállalók minél magasabb reálbért kiharcolásában érdekeltek. A reálbért számításánál a lakosság számára a fogyasztási javak áralakulása a meghatározó (így számukra a fogyasztói árindexszel deflált nettó bér számít). Eközben a vállalatok viselkedését pedig nem pusztán végső fogyasztási javak áralakulása befolyásolja, hanem működésükre más termékek áralakulása is hatással lehet (pl. termeléshez felhasznált ún. közbülső termékek, exportpiaci javak), így makro szinten a számukra leginkább releváns árváltozó a GDP deflátor lehet. A fogyasztóiár-index és a GDP deflátor az elmúlt időszakban jelentősebb eltéréseket mutatott (nagyreszt a tavaly évi jelentős olajárcsökkenés következtében javuló cserearánynak köszönhetően), így **a háztartások és a vállalatok számára releváns reálbér is eltérően alakult**, mely hozzájárulhatott a bérek és az infláció közötti kapcsolat megváltozásához. Míg a fogyasztók által tapasztalt reálbér az elmúlt időszakban tapasztalt tartósan alacsony inflációs környezettel párhuzamosan számottevően bővült, addig a vállalatok számára költségoldalról releváns, termelői árakkal számított reálbér mérsékeltebb ütemben emelkedett az elmúlt időszakban (3. ábra).

3. ábra: A háztartás és vállalat számára releváns reálbér alakulása

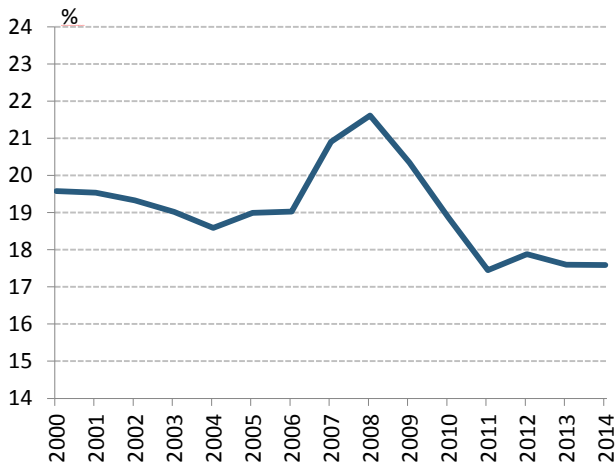


Megjegyzés: Fogyasztói reálbér: nettó bér CPI-vel deflálva, termelői reálbér: teljes munkaköltség GDP-deflátorral deflálva; 2015 és 2016 évek MNB előrejelzés (Inflációs jelentés, 2015. június). Forrás: KSH, MNB számítás

- Az adórendszerben lezajlott strukturális változások szintén szerepet játszottak a bérek és infláció közötti kapcsolat mérséklődésében. A 16 százalékos egy kulcsos személyi jövedelem adórendszer és a családi adózás bevezetése mellett a munkavédelmi akcióterv keretében csökkenő munkajáru-

lékok a munka relatív árának mérséklődését okozták. **A csökkenő munkát terhelő adók** (4. ábra) elősegítették, hogy a vállalatok rugalmasabban reagáljanak a gazdaságban bekövetkező sokkokra, egyúttal a teljes bérköltség csökkent, mely javíthatta az érintett vállalatok jövedelmezőségét, növelve a bérek és árak változtatására vonatkozóan a vállalatok mozgásterét.

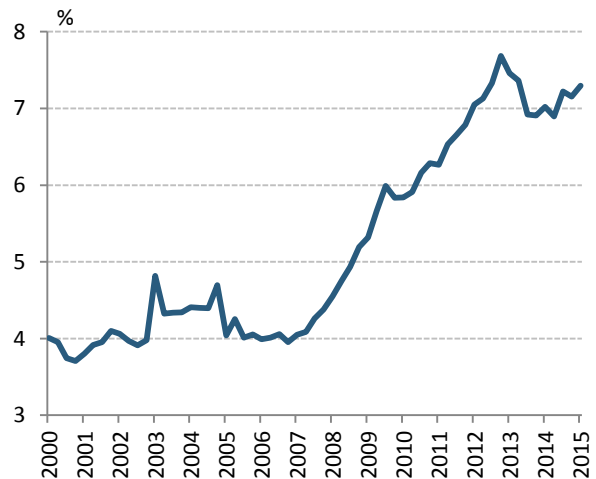
4. ábra: Munkát terhelő adók a GDP százalékában



Megjegyzés: 2011 előtt figyelembe vettük a kötelező magánnyugdíj-pénztári befizetéseket is. A 2013 és 2014 évi adatokat a személyi jövedelemadó és járulékok GDP arányos pénzforgalmi változása alapján kerültek meghatározásra.

Forrás: Eurostat, MNB

5. ábra: Részmunkaidősök aránya a versenyszfériban

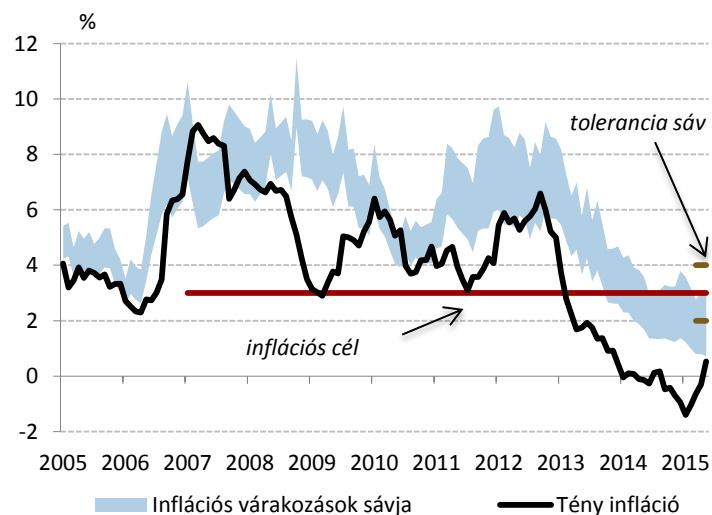


Forrás: KSH

- **Az elmúlt években a munkapiac rugalmasabbá vált.** A válság során lecsökkent aggregált kereslethez a vállalatok az egy főre jutó munkaidő módosításával alkalmazkodtak. Ezt úgy valósíthatták meg, hogy egyrészt a korábban teljes munkaidőben alkalmazottak egy részét foglalkoztatták tovább részmunkaidősként, másrészt az új felvételeken belül is emelkedett a részmunkában foglalkoztatottak aránya (5. ábra). A konjunktúra élénkülésével hatékonyabban tudtak reagálni a vállalatok a részmunkaidős foglalkoztatottak ledolgozott munkaóráinak emelésével. Ez esetben nem terheli a vállalatot az alkalmazkodás során többletköltség, amelyek toborzásból és betanítási költségekbe adódnának, így inflációs hatás is kisebb lehet.
- Az elmúlt időszakban tapasztalt **általános kedvező költségkörnyezet** is hozzájárulhatott a bérek és infláció közötti kapcsolat gyengüléséhez. Amennyiben a termelés során az egyéb költségelemek mérséklődnek, mind a bérezési, mind az árazási döntésre vonatkozóan megnő a vállalat mozgásterét. A béremelést ellensúlyozhatja az egyéb költségelemek csökkenése, mérsékelve ezáltal az ár-emelési kényszert. Az elmúlt években a globális nyersanyagárak általánosan csökkentek. Ennek következtében a vállalatok visszafogottabb ár-emelési kényszerrel szembesültek. Az alacsony költségkörnyezetet – különösen az eladósodottabb szereplők esetében – tovább támogatta a kamatköltségek jelentős mérséklődése is.

- A válság egyik jellegzetessége volt, hogy a nagyra duzzadt adósságok leépítése hosszú időt vesz igénybe, így az elhúzódó mérlegalkalmazkodás huzamosabb ideig szabhat gátat a fogyasztás élénkülésének. A gyenge fogyasztási kereslet tartósan deflációs hatású. A huzamosabb ideig negatívra váló kibocsátási rés mellett számos **nemzetközi tapasztalat szerint a gazdasági növekedés inflációs hatása kisebb**, azaz a válságot követően az ún. Phillips-görbe laposabbá válhatott. Ezt Magyarországon statisztikailag az eddigi adatok alapján egyelőre nehéz azonosítani, ugyanakkor számos tényező utalhat arra, hogy csökkenhetett a kapcsolat a reálgazdaság és a nominális folyamatok között.
- Az elmúlt időszakban az inflációs várakozások fokozatosan csökkentek a tényinfláció mérséklődésével (6. ábra). Alacsonyabb inflációs várakozások esetén a bértárgyalások során a munkavállalók kevésbé lehetnek érdekeltek magasabb nominális bér elérésére, így **az alacsonyabb inflációs várakozások is hozzájárulhattak a bérek és az infláció közötti megváltozott kapcsolathoz.**

6. ábra: Lakossági inflációs várakozások



Forrás: Európai Bizottság adatai alapján MNB számítás

Össességében a válságot követően egységnyi bérnövekedés felől jelentkező inflációs hatás mérsékeltebb, melyhez ciklikus okok mellett strukturális tényezők is hozzájárulhattak. Egyrészt az elmúlt éveket jellemző tartósan alacsony költségkörnyezet fékezhetette a nominális bérek emelkedését, miközben a rugalmasabbá váló munkapiac és a munkát terhelő adók csökkenése szintén a gyengébb kapcsolat irányba hatott. Emellett az általánosan kedvező költségkörnyezet erősítette a vállalatok jövedelmezőségét, mely nagyobb teret engedett a béremeléseknek. Keresleti oldalról az óvatossági motívumok és a felhalmozott adósságok lassú leépítése következtében a reálgazdasági környezetből kevesebb inflációs hatás eredhet. Végül az inflációs várakozások cél körüli stabilizálódása is elősegítette az áralkalmazkodást.

„Szerkesztett formában megjelent a Portfolio.hu oldalon 2015. július 8-án.”